

Міністерство освіти та науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«РЕФЛЕКСИВНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧИМА ЯКІСТЬ
ЛОГОПЕДА»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи KorLs1-M20z
спеціальності
016 Спеціальна освіта
Копанська Марина Іванівна

Керівник:
Куриця А.І., кандидат психологічних
наук, старший викладач кафедри
психології освіти

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ РЕФЛЕКСІЇ.....	6
1.1. Зміст поняття «рефлексія». Види рефлексії.....	6
1.2. Сутність професійної рефлексії.....	17
1.3. Особистість логопеда та його професійні якості.....	24
1.4. Рефлексивність і самопізнання в структурі особистості логопеда.....	34
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕФЛЕКСИВНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧИМОЇ ЯКІСТЬ ЛОГОПЕДА.....	45
2.1. Методика експерименту.....	45
2.2. Аналіз результатів вивчення рефлексивності як професійно значимої якості логопеда.....	45
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ.....	54
3.1. Програма тренінгу розвитку професійної рефлексії.....	54
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність. На сучасному етапі розвитку нашої держави відбувається стрімка трансформація суспільного, економічного та духовного життя. У зв'язку з цим викликом часу стає створення умов для максимального розкриття потенціалу кожної людини, підготовки до безперервного саморозвитку, самовизначення та самореалізації, сприяння становленню і розвитку її як ефективного професіонала. Для підвищення професійної майстерності, у напрямку її адекватності сучасним вимогам індивідуально-орієнтованого підходу, важливим для логопеда стає здатність до подолання утруднень за рахунок активізації внутрішніх ресурсів, тобто процес усвідомлення логопедом ефективності/неефективності своєї професійної діяльності (рефлексія). Ефективність вирішення педагогічних і корекційних завдань визначається багатьма факторами, у тому числі рефлексією.

Необхідність рефлексивного ставлення логопеда до власної професійної діяльності визначається тією обставиною, що індивідуальна діяльність будь-якого фахівця набуває сенсу лише в загальній системі роботи корекційного закладу як цілісного соціального інституту. Логопед постійно співвідносить свій досвід з досвідом інших педагогів і з досягненнями педагогічної науки й логопедії зокрема. З одного боку, логопед освоює цей соціальний досвід, використовуючи його при організації своєї індивідуальної діяльності, а з іншого - вносить власний вклад у розвиток педагогічного досвіду, передаючи іншим свої індивідуальні досягнення. Саме тому кожному логопедові необхідно дивитися на свою діяльність не тільки «зсередини», але і як би «з боку», зробити її предметом спеціального аналізу, об'єктивувати цю діяльність для себе й для інших. У тому випадку, коли логопед освоює досвід інших, він вирішує педагогічні завдання. Логопед є ключовою фігурою в корекційно-педагогічному процесі. Він організовує, наповнює конкретним змістом і здійснює корекційно-освітній процес з дітьми, які потребують особливої педагогічної уваги. Він встановлює зв'язки, налагоджує контакт між дітьми та їх батьками, а так само взаємодіє зі своїми колегами та керівництвом. Однак

не кожному логопеду вистачає сформованості особистісних якостей у доведенні індивідуальної роботи з дитиною з порушеннями мовлення до логічного завершення. Тут важливою виступає сформованість рефлексивної готовності логопеда.

Науковці активно досліджували процеси суб'єктивного розвитку і саморозвитку особистості в ході реалізації професійно-орієнтованої діяльності (І. Бех, І. Булах, С. Максименко); вивчали ці процеси як засоби професійного самовдосконалення людини (О. Власова, О. Сергєєнкова, В. Сластьонін,); описували специфіку етапів професійного становлення майбутнього фахівця (А. Гапоненко, О. Бодальов); вирішували питання про особистісні та професійні особливості практичного психолога, його професійну ідентифікацію (Г. Абрамова, В. Панок); займались пошуками механізмів саморозвитку майбутніх фахівців (Н. Пейсахов, О. Штепа); визначили як основні психологічні механізми саморозвитку особистості інтеріоризацію, ідентифікацію, інтерналізацію, рефлексію, екстеріоризацію (С. Кузікова).

Як бачимо, проблема вивчення рефлексії логопеда є малодосліджуваною, що й обумовило обрання теми «Рефлексивність як професійно значима якість логопеда».

Мета дослідження – вивчити ступінь сформованості рефлексивності як професійно значущої особистісної якості логопеда.

Об'єкт дослідження – педагогічна рефлексія.

Предмет дослідження – рефлексивність як професійно значуща особистісна якість логопедів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати й систематизувати теоретичні дослідження за темою роботи.

2. Виявити сформованість рефлексивності у логопедів.

3. Розробити тренінгову програму з розвитку рефлексивності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психологічної, педагогічної літератури, спостереження, експеримент (констатуючий).

База дослідження: Дослідження було проведено на базі курсів підвищення кваліфікації логопедів Закарпатської області.

Апробація дослідження: Рефлексивність і самопізнання в структурі особистості // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2022 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський, 2022 С. 331-334

Структура роботи: Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

1. Логопед це ключова фігура корекційно-педагогічного процесу. Однією з важливих характеристик самопізнання, від якої багато в чому залежить регулятивна функція самосвідомості, є рефлексивність. Рефлексія як самоконтроль дій забезпечує саморегуляцію діяльності та поведінки. Рефлексивність при самооцінці робить її більш обґрунтованою і наближає до адекватної, і в процесі активно діючих механізмів особистісної рефлексії складаються когнітивно оформлені знання про себе. Рефлексивність проявляється у здатності аналізувати свої дії і вчинки, критично усвідомлювати свої особливості, бачити свої можливості в саморегуляції своєї діяльності. Рефлексивність, перш все, потрібна у тих випадках, коли потрібно вирішувати які-небудь життєві завдання, приймати рішення в самих різних ситуаціях. Рефлексивність самопізнання передбачає становлення певного морально-психологічного образу особистості. Ця функція орієнтована на духовний світ особистості, на підвищення морального гідності людини.

2. В результаті дослідження рівня сформованості рефлексії у логопедів було виявлено, що рівень сформованості соціально-перцептивної рефлексії у логопедів становить 100%. Більшість опитаних (87,5%) прагнуть знати, що про них і їх роботу думають учні. Експериментально встановлено, що рівень комунікативної рефлексії становить 95%, з яких половина опитаних вважає, що їх учні оцінюють швидше позитивно, ніж негативно і 45% вважає, що їх оцінюють позитивно. Адекватність комунікативної рефлексії впливає на регуляцію взаємин з дітьми та стиль педагогічної діяльності, а також на формування особистісної рефлексії, тобто на осмислення власної свідомості і своїх дій самопізнання.

3. Результати вивчення рефлексії показують, що в умовах реальної педагогічної практики необхідна робота по формуванню навичок рефлексії. Однією з форм роботи в цьому напрямку може бути спеціальний тренінг, який

сприяє вибору оптимальних варіантів поведінки в складних педагогічних ситуаціях з урахуванням очікувань учнів.

4. Для розвитку в логопедів навичок рефлексії було розроблено програму тренінгу розвитку професійної рефлексії. Програмою передбачено сформувати розуміння поняття «професійна рефлексія» та сприяти усвідомленню її ролі в майбутній професійній діяльності, розвиток в учасників усвідомлення важливого значення професійних знань для успішного професійного становлення, усвідомлення учасниками необхідності підвищення рівня професійних вмінь, точніше формування нових, удосконалення вже існуючих та викорінення негативних, сприяти усвідомленню учасниками групи рівня власної саморегуляції та допомога у конструюванні шляхів його підвищення

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К. А. Соотношение индивидуальности и личности в свете субъектного подхода // Мир психологии. Научно-методический журнал. 2011. № 1. С. 22-31
2. Алексеев, Н.Г. Способность к рефлексии как существенный момент интеллектуальной культуры специалиста Новосибирск: Изд-во НГУ, 1994. С. 31-56.
3. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. 338 с.
4. Арсеньев А.С. Философские основания для понимания личности: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва : Академия, 2001. 592 с.
5. Асмолов А.Г. Психология личности: Учебник. Москва : Изд-во МГУ, 1990. 367 с.
6. Бердяев Н.А. Самопознание. Москва: ДЭМ, 1990. 61 с.
7. Бернс Р. Что такое Я-концепция? [Электронный ресурс] режим доступа: <http://www.nsu.ru/psych/bits/burns.htm>
8. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
9. Бех І.Д. Рефлексія у духовному «Я» особистості // Рідна школа. 2011. №8–9. С. 9–14.
10. Бодалев А.А. Личность и общение // Избранные психологические труды. 2-е изд. Москва : Междунар. пед. акад., 1995. 324 с.
11. Буторин В.Я. Философия, логика и методология науки и техники: метод. указания по курсу «Философия и методология науки» для магистрантов 1-го года обучения всех специальностей. Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2001. 140 с.
12. Бизяева А.А. Рефлексивные процессы в сознании и деятельности Александровны. СПб., 1993. 23 с.
13. Большой психологический словарь / Н. Н. Авдеева и др.; под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. СПб. : Прайм-Еврознак, 2006. 666 с.

- 14.Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія / М.Й. Боришевський. Суми : Видавничий будинок «Еллада», 2012. 608 с.
- 15.Выготский Л.С. Педагогическая психология Москва : Педагогика-пресс, 1996. 533 с.
- 16.Вульфов Б.С. Профессиональная рефлексия: потребность, сущность, управление. Москва : Магистр, 1995. 112 с.
- 17.Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 20(1). С. 293-315.
Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprk_sp_2012_20%281%29__37
- 18.Гегель Г. Наука логики: в 3 т. Москва : Мысль, 1970. Т. 2. 564 с.
- 19.Гребенкина Л. К. Формирование профессионализма учителя в системе непрерывного педагогического образования Рязань: РГПУ, 2000. 204 с.
- 20.Гуткин Н.И. Личностная рефлексия в подростковом возрасте: автореф. дис. ... канд. психол. наук Москва, 1983. 21 с.
- 21.Давыдов В.В. Проблемы рефлексии: Современные комплексные исследования. Новосибирск : Наука, 1987. 213 с.
- 22.Деркач А.А., Кузьмина Н.В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. Москва : Луч, 1993. 49 с.
- 23.Элементы логики рефлексивных игр / В.А. Лефевр // Проблемы инженерной психологии. вып. 4. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1966.
- 24.Зак А.З. «Проблемы психологического изучения рефлексии», Исследование речи- мысли и рефлексии. Психология. Алма-Ата, Россия, вып. 10, с. 613, 1979.
- 25.Зейгарник Б.В. Теория личности в зарубежной психологии Москва : Изд-во МГУ, 1981. 128 с.
- 26.Зинченко В.П. Человек развивающийся. Очерки русской психологии Москва : Тривола, 1994. 304 с.
- 27.Кант И. Критика чистого разума. Москва : Мысль, 1994. С. 442- 513.

28. Карпов А.А. Психология рефлексивных механизмов деятельности: моногр.: Институт психологии РАН, 2004. 432 с.
29. Карпов А.В. Психология рефлексии: моногр. Москва : ИП РАН, 2002. 250 с.
30. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). Рига : НПЦ «Эксперимент», 1995. 176 с.
31. Ковалев Б.П. Психология школьного конфликта: социально перцептивные и рефлексивные аспекты. Гродно : ГрГУ, 2001. 171 с.
32. Кон И.С. Психология ранней юности. Москва : Просвещение, 1989. 255 с.
33. Кондратьева С.В. Учитель и ученик. Москва : Педагогика, 1984. 170 с.
34. Костюк Г.С. Избранные психологические труды; Л.Н. Проколиенко, Ред. Москва, Россия : Педагогика, 1988, 304 с.
35. Краткий психологический словарь / ред.-сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. 2 изд., расш., испр. и доп. Ростов н/Д : Феникс, 1999. 512 с.
36. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя. М. : Высшая школа, 1990. 117 с
37. Лекторский В.А. Субъект. Объект. Познание. Москва : Наука, 1980. 156 с.
38. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. 4-е изд. Москва : Изд-во МГУ, 1981. 584 с.
39. Локалова Н.П. Связь понимания предмета психологии и профессионального мышления психологов // Психологический журнал. 2010. № 3. С. 33-96.
40. Лефевр В.А., Рефлексия. Москва, Россия: Когито-Центр, 2003, 496 с.
41. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва : Наука, 1984. 344 с.
42. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. Москва : Академия, 2002. 384 с.

43. Лушпаева Е.В. Развитие рефлексии в общении средствами социально-психологического тренинга : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Лушпаева Елена Владимировна. Москва : 1989. 25 с
44. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 312 с. 7.
45. Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П. (Ред.) Большой психологический словарь СПб. : Прайм-Еврознак, 2003. 632 с.
46. Мілевська О.П. Логогімнастика: систематизація поняття // Наукова дискусія: питання педагогіки та психології. Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 37-41
47. Мищенко А.И. Теоретико-методологические основы формирования содержания педагогического образования. Москва, 1991. 285 с.
48. Михайлова Е.С. Коммуникативный и рефлексивный компоненты и их соотношение в структуре педагогических способностей: дис. канд. психол. наук: 19.00.05. Л., 1990. 170 с.
49. Основи практичної психології. В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.; С. Головка, Ред. Київ, Україна : Либідь, 2006, 534 с.
50. Павелків Р.В. «Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості», Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. праць; упоряд. Р.В. Павелків; Р.В. Павелків, В.І. Безлюдна, Н.В. Корчакова, Ред. Рівне, Україна : РДГУ, вип. 11, с. 5 10, 2018.
51. Павелків Р.В. «Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в молодшому шкільному віці», дис. д-ра наук. Київ, Україна, 2005, 455 с.
52. Панчук Н.П. Ціннісні орієнтації як основа вибору життєвих цілей у процесі професіоналізації // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. Ун-ту ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2012. Вип. 18. С. 624–634.

53. Педагогические условия развития профессиональной рефлексии педагога: дис д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ермакова Галина Григорьевна. Оренбург, 1999. 170 с.
54. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. Москва : Политиздат, 1982. 255 с.
55. Практическая психология образования: учеб. / Под ред. И.В. Дубровиной. Москва : Сфера, 2000. 387 с.
56. Роджерс К.А. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М. : Прогресс; Универс, 1994. 480 с.
57. Романова М.В. Профессиональная рефлексия студентов педагогов-психологов: методологический аспект // Современные проблемы науки и образования. 2012г., №2. с.381
58. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб. : Питер, 1999. 712 с. (Мастера психологии).
59. Рукавишников Э.Е. Формирование профессиональной рефлексии у студентов медицинского колледжа: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/- Ставрополь, 2000. 170 с.
60. Семенов И.Н. Проблемы психологического изучения рефлексии и творчества // Вопросы психологии. 1985. № 3. С. 31-40.
61. Слободчиков В.И. «Рефлексия как принцип существования индивидуального сознания». Экспериментальные исследования по проблемам общей, социальной и дифференциальной психологии. Москва, Россия : НИИОПП, 1979, с. 152.
62. Создание взрослых: цели и ценности/под ред. Г.С. Сухобской, Е.А. Соколовской, Т.В. Шадринной. СПб. : ИСВ РАО, 2002. 188 с.
63. Столин В.В. Самосознание личности. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1983. 284 с.
64. Формирование рефлексивных умений у учащихся в средних специальных учебных заведениях: метод. рекомендации. Минск: РИПО, 2001. 96 с.

65. Философия и методология науки: учеб. пособие для студентов вузов / под ред. В.И. Купцова. Москва : Аспект Пресс, 1996. 551 с.
66. Хьел Л., Зиглер Д. Теории личности: Основные положения, исследования и применение. СПб., Россия : Питер, 1999, 608 с.
67. Щедровичский Г.П. Рефлексия в деятельности // Вопросы методологии. 1994. № 3-4 (№ 15-16). С. 76-121.
68. Osin E.N. Self-determination and Well-being [Elektronnyi course]
69. E.N. Osin, I. Boniwell // Poster presented at the 2010 Self-Determination Theory Conference. Ghent, Belgium, 2010. Retrived from:
<http://www.selfdeterminationtheory.org/SDT/conference/2010/SDTConf2010Program.pdf>.
70. Rogers C. Freedom to learn for the 80`s. – Columbus – Toronto – London – Sydney: Ch. E. Merril Publ. Company, A Bell & Howell Company, 1983.